

SVEA-metoden, ett framgångsrikt tematiskt lärande med en klar helhetssyn

Bia Dahl

Elever måste kunna hantera en verklighet i snabb förändring med rask teknikutveckling. Skolan bör förbereda dem på en globaliserad värld. Det gäller att skapa så bra förutsättningar som möjligt för lärandet. Men det saknas ofta en helhetssyn i skolan, skriver Bia Dahl. En lösning är att tänka tematiskt, när man organiserar innehållet, planerar undervisningen och arrangerar lärandemiljön, menar hon.

En grupp invandrarelever skulle i mitten av 1990-talet inhämta så mycket kunskap som möjligt under kort tid. Från början gällde det bara det svenska språket. Då uppstod begreppet **SVEA**, som står för SVenska med Eget Ansvar. Eleverna upplevde undervisningen lustfylld och snart utökades utbildningen med SO, bild, engelska, NO och matematik till ett tematiskt arbetssätt tillsammans med kollegan Maria.

Vi finslipade metoden under många år i mycket gott samarbete, där vi hela tiden sporrade varandra till nya utmaningar med våra elever! Det gällde att tänka på ett annorlunda sätt, att våga pröva något nytt för att få in både glädje i undervisningen och för ett bättre studieresultat.

Elever måste kunna hantera en verklighet i snabb förändring med rask teknikutveckling och skolan bör förbereda dem på denna globaliserade värld. Relationen mellan lärare och elever är numera både bättre och mer demokratisk än tidigare, vilket leder till större dialog, trivsel och förhoppningsvis färre konflikter. Behovet av allsidig bildning av kompetens för livet och behörighet till vidare studier är avgörande faktorer.

Min övertygelse efter 42 års lärarerfarenhet är att bästa sättet att råda bot på avsaknaden av en helhetssyn, som enligt mig i allt för hög grad råder i skolan, är en tematisk utformning, likt den som jag har arbetat med i drygt 15 år. Lärargruppen börjar med ämnenas olika mål och ser var överlappning kan ske. Tematiskt arbetssätt är ett positivt värdeladdat ord. Många vill gärna förknippa sin skola med detta. Men för andra innebär ordet "flummig" undervisning utan tydliga kunskapskrav. Då jag ofta har blivit ifrågasatt för mina idéer av kollegor, föräldrar och elever, har jag ägnat mycket tid åt att sätta ord på mina tankar och kunna ge bra argument för mina ståndpunkter. En del av dessa funderingar och erfarenheter presenteras i denna artikel.

Mål med tematisk undervisning

Målet är att skapa så bra förutsättningar som möjligt för lärandet. Medlet till detta är att tänka tematiskt, när man organiserar innehållet, planerar undervisningen och arrangerar lärandemiljön.

De större tekniska helheterna kallas **ledmotiv** och går som melodislingor genom grundskolåren. De varierar och utvecklas i olika arbetsområden, som kallas **teman**. Visst behövs en god metodik för ett framgångsrikt tematiskt arbete och många konkreta tillvägagångssätt som hjälp! Utvecklandet av elevernas förmågor sätts som ett tydligt mål. Omformning av arbetslag, schema och organisation ger möjligheter till tematiska studier över hela skolan!

För att **eleverna ska** kunna tillgodogöra sig en livslång kvalitativ kunskap, som kan tillämpas och

bestå, bör lärandet ske under trevliga förhållanden, där eleverna känner sig trygga och trivs. Eleverna ska utvecklas efter sin egen förmåga och ges tillfälle för motivation att studera. Ett mål är att de ska ta eget ansvar för sitt lärande, både individuellt och i olika gruppkonstellationer. Det gäller att skapa medvetenhet och tilltro till den egna förmågan, vilket är grundläggande för lärandet och den studiesociala tryggheten. Själva innebörden av ett tematiskt arbetssätt kanske inte blir tydligt, förrän eleverna går på gymnasiet och då inser nyttan av denna metod!

Eleverna ska också få förståelse för varandra, temat och omvärlden. Genom att sprida glädje och nyfikenhet, formas självsäkerheten. De får minnesrika upplevelser, då det är lätt att komma ihåg det som man har engagerat sig i som eget textmaterial med bilder, muntliga redovisningar, dramaframställningar, film eller musikaler. De känner sig stolta över sina prestationer!

Lära för livet-cirklar

Elevernas utveckling under grundskoleåren kan uppdelas i en cirkel med tredjedelar. Den ena är **kunskapsutveckling eller intellektuell färdighet**. Det ska vara individanpassat för att öka elevens förmåga. Den andra tredjedelen är **personlig utveckling eller personlig förmåga**. Här gäller det att lära sig ta eget ansvar, tro på sig själv, känna trygghet, våga misslyckas och få självinsikt. Slutligen är det **social utveckling eller social kompetens**. I denna del ingår samspelet med andra, att känna empati och acceptera gruppens regler.

Eleverna kan till exempel lära sig att samarbeta med alla genom **Gå ut och gå-promenader**, då de diskuterar olika frågeställningar med varandra. En annan bra övning är **kommunikationskultur** det vill säga att uppföra sig väl i trafiken, i affärer eller helt enkelt i en glasskö! Frågorna ändras från "Hur går det för eleven i ämnena"? till "Hur går det för eleven i utvecklingen"? Många skolor använder kvalitetscirklar i stället, men jag föredrar att eleverna kan samarbeta med alla i klassen och känna sig trygga med dem.

Vad är unikt med tematiskt arbete?

Vinsterna kan vara enorma, men vägen dit kan vara kantad med svårigheter av förståelsemässig och organisatorisk art. När väl lärarlaget får samarbetet runt elevernas lärande att fungera, förbättras elevernas resultat och tillfredsställelse inför inhämtandet av kunskap ökar. Arbetsglädjen höjs. Lärarna får större arbetsgemenskap, upplever mer mening med arbetet samt så småningom en mindre splittrad och pressad arbetssituation.

Fördelar

Med tematiskt arbete ser (a) eleverna ämnets relevans i utbildningen och lär sig ta ansvar för helheten. Överlappningen mellan olika mål i skilda ämnen skapar ökad förståelse och tid för ett fördjupat lärande. De lär sig vidare (b) att hitta naturliga kopplingar och kan knyta samman ämnena. Eleverna känner sig engagerade, stolta, motiverade, aktivt närvarande, litar på sig själva och arbetar på sin egen nivå – men samarbetar ändå, talar ofta inför stor grupp, bland annat speech, håller egna lektioner och utmanar både sig själva och andra. Arbetssättet är (c) kunskapshöjande, lätt att nivåanpassa, får eleverna att växa, ger dem glimten i ögat och en överblick av verkligheten. Andra uppgifter (d) involverade i ett tema kan även vara diktamen, speech och allmänbildarfrågor.

Innebörd

Min erfarenhet är att tematiskt arbete (a) ger bättre studieresultat och (b) gladare elever. Belåtna elever lär sig lättare, varför det är rimligt att påstå, att (c) metoden gör att eleverna är bättre förberedda inför kommande studier.

Verktyg

I SVEA-metoden används olika verktyg av skilda slag, vilket underlättar för eleverna att få en god struktur på sitt arbete. Exempel på bra modeller är FISK-tåg, BAK! och Monopolplan.

FISK-tåg

Ordet kan förklaras som ett sätt att ge god struktur åt ett tema, där flera ämnen vävs samman. **F =3D framsida, I =3D Inledning, S =3D Slutsats och K =3D Källförteckning.** Mellan I och S finns ett varierat antal vagnar - oftast tre för att ge enkelhet och översyn. Arbetet bör inte bli för omfattande. Mallen visar klart och tydligt precis som i den vanliga dokumentationen, när eleverna är klara, hur resultat blev och eventuella utvecklingsmöjligheter. Inledningen ska innehålla bakgrund, syfte och frågeställning, så att eleverna på ett tidigt stadium lär sig, hur ett specialarbete kan vara uppbyggt. Då de långt ner i grundskolan börjar arbeta enligt FISK-tågsmodellen, blir det ett naturligt sätt för dem att bearbeta ett tema, där flera ämnen ingår och de är mycket väl förberedda inför gymnasiestudierna.

För att eleverna ska kunna se en röd tråd genom hela arbetet, så används samma ord i rubrikerna på vagnarna och i underrubrikerna på slutsatsen, som de har använt i sina frågeställningar. Ett exempel på detta är frågan **Vad finns under våra fötter?** Som påstående sats **Vad som finns under våra fötter** blir det rubriken på en vagn och som en del av slutsatsen. Både källförteckningen och inlagda bilder i arbetet ska anges på ett särskilt sätt. I ett tema om jord kan förutom SO och NO ingå bild, foton i arbetet, ord som har med jord att göra och som kan ingå i en uppsats, en bok som är förknippad med ämnet, samt studiebesök.

BAK!

B =3D beskrivning, A =3D argument, K =3D känsla, ! =3D bra ord eller uttryck. I utbyte mot att sätta bockar i marginalen, kan läraren skriva bokstäverna **B, A, K** och **!**. I varje stycke till exempel i en uppsats ska det finnas med dessa begrepp. Det kan gälla att skaffa sig så många som möjligt. Då poängteras det positiva med skrivandet i stället för felen.

Monopolplan

Tänk er en gammaldags **Monopolplan**. Gatunamnen ändras till huvudmål. Detta kan göras i varje enskilt ämne. De billiga gatorna till höger byts ut mot de viktigaste huvudmålen under årskurs 4 till 6. De något dyrare gatorna längst ner byts ut mot huvudmålen i årskurs 7. De ännu dyrare gatorna till vänster byts ut mot huvudmålen i årskurs 8. De allra dyraste gatorna högst upp byts ut mot huvudmålen i årskurs 9. Stationerna är i svenska till exempel återkommande bokanalyser och i SO att hålla ett aktuellt föredrag.

När ett moment är klart, har eleven köpt en gata och den färgas grön. Omdömena D eller C innebär ett respektive två hus. Vid B eller A blir det ett eller två hotell! Eleverna kan nu själva avgöra, om de vill göra en tidigare ofärgad del grön. De kan också förbättra ett moment med hus eller hotell. Kanske var de inte motiverade vid tillfället för genomförandet? Tack vare att ha kontroll över sin Monopolplan, kan eleverna på egen hand avgöra, på vilken nivå de befinner sig.

Mönster för skrivningar som uppsatser och noveller samt analysmallar av olika slag är verktyg som underlättar. Gröna pärmen och gula gladpärmen är ytterligare fina exempel på hur eleverna kan utvecklas.

Gröna och gula pärmen

I en särskild grön pärm (det gäller att bli grön =3D klar med sina olika arbeten) med positiv feedback till eleverna kan de fortlöpande läsa varje lektion om sig själva. De får då möjlighet att snabbt

diskutera med läraren, om någon oklarhet skulle uppstå. Pärmen är indelad med register, där varje elev har var sin flik. Här finns ett papper för varje ämne. Varje ark innehåller rutor med ämnets olika moment. Där antecknar läraren datum och omdömet tillsammans med utvecklingsmöjligheter. Det är mycket lätt för eleverna att se, om de är klara med en uppgift och hur det har gått. Den gula pärmen är en gladpärm, där alla resultaten från FISK-tågen finns. Skolan är som ett träningsläger, där man måste ge respons hela tiden, på hur det går med träningen!

Eleven blir tydligt sedd genom positiv feed-back, som ger utvecklingsmöjligheter (eleven hittar sin specialitet och får fler chanser - de måste få möjligheten att resa sig från ett misslyckande!). De blir aktiva genom motivation, engagemang och reflektion samt att inre framgång är viktigt för den egna självkänslan. Eleven känner sig framgångsrik och respekterad, samt tar ansvar för sitt eget lärande (nyfikna - men trygga - säkra då man gör saker tillsammans). Medvetenhet och tilltro till den egna förmågan är grundläggande för lärandet och den studiesociala förmågan. Konkret respons genererar till nya kunskaper och förmågor.

Helheten i utbildningen

Eleverna ser ämnets relevans och lär sig ta ansvar för helheten. Följderna av att se helheten i stället för bara delarna är många. Ämnens olika kursmål kan överlappas, för att skapa ökad förståelse och tid för ett fördjupat lärande, samt för att knyta samman ämnena och hitta naturliga kopplingar (ingen konkurrens mellan ämnena). Vidare kan antalet mål minskas och därmed orkar eleven arbeta mer inriktat mot konkreta ömsesidiga inriktningar. Läraren ger ramen, medan eleven fyller sin **tavla** med eget individanpassat innehåll.

Arbetet genomförs under en längre sammanhängande period, där eleven under vägens gång får många positiva erkännanden genom feed-back i till exempel **Gröna pärmen**. Arbetslaget strävar efter ett gemensamt pedagogiskt samarbete med varierande arbetsmetoder och växlande arbetssätt.

Eleven får förståelse för begrepp och stora sammanhang. Kunskap är ju mer än att återge lärobokens innehåll. Förmågan att kunna söka efter olika faktainformation, värdera den och bearbeta upplysningar från skilda källor är mycket utvecklande för eleven, som kan förbättra sig i en mängd olika förmågor genom att träna upp sin skicklighet att bland annat observera, reflektera, analysera, förklara och kommunicera. Koncentrationen läggs på lösningsinriktade problemställningar, som är gemensamma för flera ämnen. **Fiffiga kompisar** används genom kommunikation. Det man inte kan, frågar man om och det man kan, delar man med sig av. Att låna ut sin kunskap är en träning på att kunskap fastnar.

Förändrad förståelse

Utveckling av förståelse och förmåga, från "hinna-med-kursen" till ökad kunskap. **Förståelse** är hur man uppfattar och tolkar olika moment, som ger en helhet. Det bygger på egna erfarenheter, där det skapas utrymme för utveckling och en högre måluppfyllelse. **Förståelse för ett temaområde** med elevansvar och elevinflytande ger ett bättre lärande hos eleverna. Synen på kunskap förändras från att inhämta fakta till förmågan att i spiralform utveckla sin egen inläring. De återkommande momenten blir alltmer avancerade, fördjupas och breddas. Digital kompetens är i dessa dagar mycket angelägen, då individen kan vara delaktig i andra miljöer och ha en ansvarsfull attityd till användningen av sociala medier.

Läraren fokuserar på elevens lärande och inte på att hålla en bra lektion. Eleverna måste känna sig kompetenta och målmedvetna med olika utvecklingsmöjligheter i en för dem avsedd form. I **Gröna pärmen** kan de läsa omdömet med avseende på positiv feed-back, kontinuerlig vägledning och utvecklingsmöjligheter efter varje litet arbete. Syftet är att förstärka och utveckla elevernas lärande, göra dem mer kapabla att bedöma sitt eget lärande och sina resultat. Detta får de lätt en överblick av genom deras egen Monopolplan. Den gula **Glad-pärmen** används på liknande sätt, när

det gäller temaarbetena.

Ledmotiv

Genomgående som en röd tråd genom skolarbetet. Det är ett centralt kunskapsinnehåll, som utvecklas och varieras med nya perspektiv och annorlunda infallsvinklar genom alla grundskolorna. Arbetslaget är orkestern, ämnena är instrumenten och eleverna är orkestern, som framför musikstycket. Man återkommer till samma stoff för ett förståelseutvecklande lärande. Ett regelbundet ledmotiv kan vara en **bokanalys**, som för varje gång görs allt mer avancerad. De placeras vid stationernas plats på Monopolplanen.

Tematiskt arbetssätt är ett förfarande att förhålla sig till och arbeta med kunskapsinnehållet samt läroprocesserna utifrån större helheter än de enskilda ämnena. Dessa kallas **ledmotiv** och är som melodislingor, som utvecklas i olika områden, teman. Fördjupningsuppgifter inom ett tema kan fullgöras i längre sammanhängande perioder med syfte att minska splittringen i olika ämnen och ge en helhetsbild av en huvudfråga. Eleverna går från faktakunskap till olika grundförmågor.

Stötestenar i det tematiska arbetet

Det finns ingen automatik, att ett tematiskt arbetssätt innebär ett bra resultat. Man måste utveckla en temaförståelse om lärandet från moderna forskningsrön. De vanligaste fallgroparna är skolledningen, lärarna, eleverna, föräldrarna, schemat, arbetsrummet, själva temat, förståelsen och tiden! Skolledningen bör vara positiv, följa konkret vad som har bestämts om tematisk undervisning på skolan, ha en tydlig struktur och fasta rutiner, samt ge lärarna tillräckligt med tid för planering och samarbete! De oliktankande och ofta ensamarbetande lärarna bör ha samma värdegrund för att minska stressen, vara ett bollplank åt varandra och ge en harmonisk organisation. Eleverna måste trivas i en positiv miljö för att tillgodogöra sig både lärandet och utveckling. Det tar tid att lära alla elever att ta eget ansvar!

Schemat kan utformas med längre fria arbetsperioder, kortare intensiva pass, gemensamma planeringstider och tillfälle för olika gästföreläsare eller spontana initiativ. I arbetsrummet måste det finnas plats för gemensam planering, samtal, idéutveckling, och diskussioner både för lärarna samt eleverna. Tillgång till datorer och annan teknisk utveckling är nästan ett måste i dagens skola.

Själva temat ska vara tydligt med konkreta mål och kriterier. I förståelsen måste det finnas en gemensam medvetenhet och värdegrund hos både lärare, elever och föräldrar. Det existerar andra examinationsformer än traditionella prov! Läraren kan ha lärande tester. Eleverna bör lära sig att ta eget ansvar för sin inläring i stället för läxor! Under mina 15 år med tematiskt arbetssätt hade jag utmärkt underlag för att kunna sätta betyg utan vare sig prov eller läxor! Planering av tiden för ett temaområde bör vara väl förankrat för att slippa stress, prestationskrav och hög arbetsbelastning för lärare och elever.

Framgångsfaktorer

Det viktigaste ordet är engagemang! En god handledning av läraren, där eleven vågar be om hjälp, råd och anvisningar, ger eleven bevis på uppskattning och av att bli sedd. **Du duger, ta ett steg till!** Tid för reflektion utvecklar tänkandet, talandet, läsandet och aktiviteten, som leder till lärande och utveckling. Aha-upplevelser med ett nytt synsätt och lagom stora utmaningar ger till resultat en verklighetsbaserad meningsfull undervisning i den tid, där eleverna lever just nu. **Moder Teresa demonstrerade för fred - inte mot krig.** Om språkanvändningen maximeras genom att samtala, lyssna, skriva och se, utvecklar eleven förståelse för andra och deras arbete. Redovisningssätten ska vara varierande och eleverna ges gott om tid för sitt tematiska arbete. Eleverna måste trivas och ha roligt för att till sig kunskap som fastnar. Själva arbetsmiljön bör vara trivsamt med god ordning, möjligheter till kreativitet och påverkan. Om arbetslaget strävar efter att

arbeta mot ett gemensamt ämnesövergripande mål, inspirerar detta till att skapa samarbete runt elevens lärande och utveckling, som ger eleven en helhet med god kvalitet i utbildningen. Eleverna känner sig bekräftade, när de får positiv feed-back på sina olika arbeten. Alla får samma ram, men varje elev fyller tavlan med varierande innehåll. På så vis behöver ingen känna sig utanför. Svaga elever måste få mycket stöttning och uppmuntran med planering av att ta eget ansvar. Framgång ger energi, framtidsstro och är mycket utvecklande!

Planering

God struktur i det tematiska arbetet tillsammans i arbetslaget med lösningsinriktade teman. Ledmotiven och tydlig återkommande välplanerad struktur utvecklar elevernas förståelse. Planera med verkligheten som bas och låt eleverna medverka! För att öka det förståelseförändrade arbetssättet krävs god handledning, studiebesök i vardagslivet och tillfällen att själv undersöka olika uppgifter. Det gäller att kritiskt granska informationsflödet och ha bra förståelse för dagens digitala teknik.

Eleverna bör inriktas på att ställa **friska frågor**, det vill säga svar som de vill ta reda på och är intresserade av. **Sjuka frågor** är rena kontrollfrågor. För en god planering krävs kunskap i antecknings-teknik, olika sorters tidsscheman och konsten att utvärdera det egna lärandet. Redovisningen av ett arbetsområde bör som sagt varieras. Rasterna kan vara informella mentala elevstyrda pauser, som förläggs under lärandeprocessen, när det passar eleverna i deras arbete. Längre pass ökar möjligheterna att slippa avbryta ett arbete och sitt lärande samt hinna slutföra sina uppgifter.

Formativ bedömning

Positiv bekräftelse utvecklar och formar elevens lärande. En formativ bedömning ska handleda, stödja och förstärka elevens lärande och utveckling. Den ska användas som vägledning och ge konkret respons. En god bedömning bör alltid lotsa eleven framåt i sin egen utvecklingstakt. Målet måste vara mycket tydligt och eleven ska veta, vilka kriterier som gäller. Det gäller att leda eleven till att ta eget ansvar för sin inläring och att detta sker under trevliga former.

Implikationer

Vilken metod man än använder sig av som pedagog, så behövs det engagemang! Samspelet mellan läraren och eleverna är oerhört viktigt för att lärande ska kunna ske. Jag har ju sett vilka enorma fördelar just SVEA-metoden har gett till mina cirka 150 elever, vilka har fått möjligheten att pröva arbetssättet under olika former. I min artikel förekommer ofta nyckelord och uttryck, dels för att jag tycker att de är viktiga, men också för att de kan ses ur olika synvinklar. Dessa kan användas som bidrag till talet om tematiskt arbete, som delar av lärares yrkesspråk.